

FORMA ORGANIZACYJNO-PRAWNA A EFEKTYWNOŚĆ GOSPODARSTW WIELKOBSZAROWYCH

Anna Grontkowska

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw SGGW w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. Wojciech Ziętara

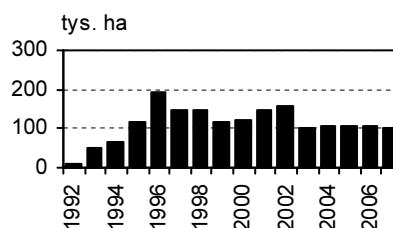
Słowa kluczowe: rentowność działalności gospodarczej, rentowność aktywów, rentowność kapitału własnego, wydajność pracy

Key words: *profitability on economic activity, return on assets, return on equity, work efficiency*

S y n o p s i s. W opracowaniu przedstawiono zmiany zasobów oraz wskaźników finansowych (rentowności działalności gospodarczej, rentowności aktywów oraz rentowności kapitału własnego) przedsiębiorstw wielkoobszarowych uczestniczących w Liście 300 w latach 2003-2006 według form własnościowych. Gospodarstwa te osiągają wysoką wydajność pracy przy stosunkowo niewielkim zatrudnieniu. Jednak występuje zróżnicowanie między poszczególnymi formami organizacyjno-prawnymi. W zakresie rentowności działalności gospodarczej przewagę wykazują jednostki w dzierżawie, niezależnie czy są realizowane przez osoby fizyczne, spółki pracownicze czy inne podmioty, oraz przedsiębiorstwa będące własnością prywatną (jednostki sprywatyzowane częściowo i całkowicie), natomiast w zakresie rentowności aktywów rolnicze spółdzielnie produkcyjne, chociaż różnice między formami organizacyjno-prawnymi nie są istotne.

WSTĘP

Ujmując historycznie gospodarstwa o dużej powierzchni użytków rolnych istniały zarówno w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej. Ich rola i funkcjonowanie w dużej mierze zależały od ówczesnej polityki gospodarczej i społecznej. Także współcześnie w polskim rolnictwie, obok typowych gospodarstw rodzinnych, funkcjonują i nadal będą funkcjonować przedsiębiorstwa powstałe w wyniku przekształceń własnościowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej będących własnością Skarbu Państwa. Procesy restrukturyzacji i prywatyzacji tych jednostek rozpoczęte na początku lat 90. XX wieku nadal trwają, chociaż ich natężenie wyraźnie zmniejszyło się. Zjawisko zmian własnościowych zobrazowano (rys. 1) wielkością gruntów rocznie sprzedawanych przez Agencję Nieruchomości Rolnych w latach 1992-2007.

Rysunek 1. Sprzedaż gruntów Zasobu WRSP w latach 1992-2007
Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów ANR.

W pierwszej fazie prowadzenia procesów przekształceń własnościowych, czyli w latach 1992-1996 sprzedaż gruntów dynamicznie wzrastała z roku na rok. Od 1997 roku do 2000 wystąpiła tendencja malejąca w zakresie corocznie sprzedawanej powierzchni gruntów, co wynikało m.in. z niekorzystnej sytuacji ekonomiczno-gospodarczej kraju, w tym w szczególności rolnictwa. W latach 2001 i 2002 odnotowano wzrost dynamiki sprzedaży gruntów. Natomiast od 2003 roku sprzedaż gruntów Skarbu Państwa realizowana przez Agencję Nieruchomości Rolnych utrzymuje się na zbliżonym poziomie – corocznie z państwowych zasobów sprzedawano nieco ponad 100 tys. ha. Na koniec 2007 roku łącznie z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa sprzedano 1797,9 tys. ha, co stanowiło 38,1% gruntów przejętych przez Agencję Nieruchomości Rolnych z różnych tytułów, zaś w dzierżawie znajdowały się nieruchomości o powierzchni 1838,7 tys. ha, czyli 38,9% gruntów przejętych przez ANR od początku działalności i 74,3% gruntów pozostających w Zasobie WRSP na koniec 2007 roku [Raport 2007, 2008]. Ponadto, na koniec grudnia 2006 roku Agencja Nieruchomości Rolnych wykonywała prawo własności w stosunku do 59 spółek hodowlanych, o nominalnej wartości udziałów wynoszącej 474 339,1 tys. zł. Łącznie spółki te dysponowały gruntami o powierzchni 118,0 tys. ha, z tego grunty własne wyniosły 4,5 tys. ha, a grunty dzierżawione – 113,5 tys. ha [Kapelko 2008].

CEL I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Z ekonomicznego punktu widzenia ważnym aspektem funkcjonowania przedsiębiorstw jest ich rentowność. Badania dotyczące restrukturyzacji i prywatyzacji w rolnictwie państwowym po 1989 roku koncentrują się na określeniu efektywności tych procesów lub efektywności jednostek powstających w ich wyniku. Opracowania z tego zakresu publikowali m.in. Guzewicz z zespołem pracowników Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej od 1995 roku [1995-2005], Dzun [2005], Jarka [2004], Franc [2003] i inni.

Celem opracowania jest przedstawienie zmian sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw wielkoobszarowych według form organizacyjno-prawnych. Jako materiał źródłowy wykorzystano informacje pochodzące z przedsiębiorstw uczestniczących w Liście 300 publikowanej w „Nowym Życiu Gospodarczym” w latach 2003-2006, czyli dane dotyczące najlepszych przedsiębiorstw wielkoobszarowych. W rankingu klasyfikowane są:

- gospodarstwa prywatne, w których nastąpiła trwała lub częściowa zmiana w zakresie własności nieruchomości lub nastąpiła zamiana właściciela,
- gospodarstwa będące w dzierżawie, prowadzone przez różne formy organizacyjno-prawne – osoby fizyczne jako dzierżawcy, spółki pracownicze, spółki kapitałowe oraz inne podmioty gospodarcze,
- jednoosobowe spółki Agencji Nieruchomości Rolnych (spółki kapitałowe),
- rolnicze spółdzielnie produkcyjne.

W opracowaniu dokonano porównania efektywności różnych form zagospodarowania mienia w przeszłości będącego lub nadal pozostającego własnością Skarbu Państwa. Podstawowe wskaźniki obrazujące zasoby czynników produkcji i efekty ich wykorzystania przedstawiono w formie tabelarycznej i opisowej. Liczbę przedsiębiorstw z poszczególnych form zagospodarowania kwalifikowanych do 300 najlepszych przedsiębiorstw w produkcji rolniczej w latach 2003-2006 przedstawiono w tabeli 1. W latach 2003-2006 najliczniej reprezentowaną grupą przedsiębiorstw rolniczych funkcjonujących na bazie nieruchomości rol-

nych Skarbu Państwa uczestniczącą w Liście 300 były gospodarstwa w dzierżawie. Ich udział wynosił średnio 35% ogółu przedsiębiorstw zakwalifikowanych jako najlepsze. Najmniej licznie reprezentowane były dzierżawy osób fizycznych, co niestety nie odzwierciedla faktycznej struktury dzierżawców w podziale na osoby fizyczne i osoby prawne, których jest około połowę mniej, jak wynika z zestawień publikowanych

przez ANR. Udział w Liście 300 przedsiębiorstw zakupionych lub częściowo zakupionych od Skarbu Państwa był stabilny i wynosił około 30%. W latach 2005-2006 wyraźnie korzystnymi wynikami, powodującymi zakwalifikowanie do przedsiębiorstw najlepszych, charakteryzowała się znaczna liczba spółdzielni. W tabeli 2 zestawiono informacje charakteryzujące poszczególne formy organizacyjno-prawne w zakresie zasobów ziemi jako ważnego czynnika produkcji przedsiębiorstw rolniczych określającego posiadany naturalny potencjał produkcyjny. Z zestawienia w tabeli 2 wynika, iż powierzchnia użytków rolnych przedsiębiorstw zakwalifikowanych do najlepszych w analizowanym okresie w ramach form organizacyjno-prawnych wahała się nieznacznie, natomiast wystąpiły wyraźne różnice pomiędzy analizowanymi formami organizacyjno-prawnymi. Podobnie, jak we wcześniejszych rankingach największą powierzchnią użytków rolnych charakteryzowały się jednoosobowe spółki Agencji, które przeciętnie dysponowały powierzchnią użytków rolnych powyżej 2 tys. ha, co stanowiło ponad 4 razy więcej w porównaniu z gospodarstwami w dzierżawie osób fizycznych (grupie jednostek charakteryzującej się najmniejszym obszarem użytków rolnych) i ponad 2 razy więcej w porównaniu do przedsiębiorstw zakupionych, czyli gospodarstw prywatnych uczestników Listy 300. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne klasyfikowane jako najlepsze w latach 2003-2006 charakteryzowały się powierzchnią użytków rolnych mniejszą od gospodarstw prywatnych o 30% w 2003 roku, 27% w 2004 roku, 23% w 2005 i 20% w 2006 roku. W tabeli 3 zestawiono wskaźniki charakteryzujące poziom oraz efektywność zasobów pracy. W analizowanym okresie, oprócz wyraźnego zróżnicowania zasobów ziemi w poszczególnych formach organizacyjno-prawnych wystąpiły różnice w poziomie zatrudnienia. Dane zestawione w tabeli 3 wskazują, że najniższe zatrudnienie w

Tabela 1. Liczba badanych przedsiębiorstw wielkoobszarowych według form zagospodarowania w latach 2003-2006

Forma organizacyjno-prawna	Liczba przedsiębiorstw w roku			
	2003	2004	2005	2006
Gospodarstwa prywatne	90	91	94	93
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	117	111	91	95
dzierżawy osób fizycznych	21	17	14	6
dzierżawy spółek pracowniczych	53	48	44	46
dzierżawy pozostałe	43	45	33	43
Jednoosobowe spółki ANR	36	30	42	39
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	55	68	73	73

Źródło: opracowanie własne na podstawie Listy 300 za lata 2003-2006.

Tabela 2. Zmiany powierzchni użytków rolnych przedsiębiorstw wielkoobszarowych według form organizacyjno-prawnych w latach 2003-2006

Forma organizacyjno-prawna	Powierzchnia w ha w roku			
	2003	2004	2005	2006
Gospodarstwa prywatne	986,4	911,1	988,4	1014,7
Gospodarstwa w dzierżawie w tym:	1005,7	1003,3	939,9	1067,7
dzierżawy osób fizycznych	469,5	457,5	407,9	631,3
dzierżawy spółek pracowniczych	888,3	789,2	785,8	923,2
dzierżawy pozostałe	1412,2	1425,5	1371,2	1279,9
Jednoosobowe spółki ANR	2107,9	2045,7	2221,6	2345,4
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	690,3	668,6	762,5	809,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Listy 300 za lata 2003-2006.

Tabela 3. Charakterystyka zmian zasobów pracy i ich efektywność w latach 2003-2006

Forma organizacyjno-prawna	Liczba przedsiębiorstw w roku			
	2003	2004	2005	2006
Przeciętne zatrudnienie	49	37	47	47
Gospodarstwa prywatne	49	30	37	37
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	34	32	31	34
dzierżawy osób fizycznych	10	9	8	8
dzierżawy spółek pracowniczych	34	34	32	35
dzierżawy pozostałe	47	38	38	36
Jednoosobowe spółki ANR	122	96	107	107
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	32	29	46	46
Wydajność pracy – przychody [tys.zł/osobę]	64,6	92,4	70,1	80,0
Gospodarstwa prywatne	78,4	116,3	88,3	98,6
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	68,8	97,8	74,8	84,4
dzierżawy osób fizycznych	75,4	125,3	94,5	90,5
dzierżawy spółek pracowniczych	65,1	76,8	63,4	72,0
dzierżawy pozostałe	70,1	111,1	81,4	96,5
Jednoosobowe spółki ANR	48,3	66,1	60,4	67,5
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	44,4	63,2	46,4	57,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie Listy 300 za lata 2003-2006.

większości form organizacyjno-prawnych było w 2004 roku wśród wielkoobszarowych przedsiębiorstw uznanych za najlepsze. Najwyższy poziom zatrudnienia w przeliczeniu na przedsiębiorstwo utrzymywały jednoosobowe spółki ANR, natomiast najniższy gospodarstwa w dzierżawie osób fizycznych, co wynikało m.in. z wyraźnego zróżnicowania posiadanej powierzchni użytków rolnych. Jednak w przeliczeniu na jednostkę powierzchni najwyższe zatrudnienie utrzymywały rolnicze spółdzielnie produkcyjne (średnio w latach 2003-2006 około 5,2 osoby na 100 ha użytków rolnych) oraz jednoosobowe spółki Agencji (5,0 osoby w przeliczeniu na 100 ha UR), w dalszej kolejności plasowały się jednostki dzierżawione przez spółki pracowniczce (4,0) oraz przedsiębiorstwa prywatne (3,9). Średnie zatrudnienie poniżej 2 osób w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych w analizowanym okresie osiągnęły jednostki w dzierżawie osób fizycznych (1,8 osoby na 100 ha UR). Poziom zatrudnienia jest warunkowany rodzajem prowadzonej działalności i w dużej mierze wynika z jej specyfiki.

Ważnym wskaźnikiem dotyczącym zasobów pracy jest ich efektywność. W analizowanej zbiorowości wydajność pracy mierzono przychodami przedsiębiorstwa w przeliczeniu na zatrudnionego. Z zestawienia w tabeli 3 wynika, że najwyższą wydajność pracy uzyskano w 2004 roku, czyli pierwszym roku członkostwa Polski w Unii Europejskiej, co wynikało m.in. z bardzo korzystnego dla rolnictwa w tym roku przebiegu warunków pogodowych. W kolejnych dwóch latach analizowane przedsiębiorstwa wielkoobszarowe uzyskały przeciętnie niższą wydajność pracy o 24% w 2005 roku i 13% w 2006 roku. W zakresie wydajności pracy wystąpiły wyraźne różnice między formami organizacyjno-prawnymi. Corocznie najwyższe wskaźniki w tym zakresie osiągały gospodarstwa prywatne oraz jednostki w dzierżawie osób fizycznych. Najniższą wydajność pracy osiągały rolnicze spółdzielnie produkcyjne, w których wskaźnik ten był o 42-47% niższy w porównaniu do wielkoobszarowych przedsiębiorstw sprywatyzowanych i tylko o 4% w 2003 roku oraz aż 23% w 2005 roku niższy w zestawieniu z przeciętną wydajnością uzyskiwaną w jednoosobowych spółkach Agencji.

W tabeli 4 zestawiono wielkości wskaźników rentowności analizowanych form organizacyjno-prawnych osiągnięte w latach 2003-2006. Działalność gospodarcza prowadzona w latach 2003-2006 przez podmioty o zróżnicowanych formach organizacyjnych i prawnych

Tabela 4. Charakterystyka rentowności przedsiębiorstw wielkoobszarowych w latach 2003-2006

Forma organizacyjno-prawna	Wielkość wskaźnika w roku [%]			
	2003	2004	2005	2006
Rentowność działalności gospodarczej ogółem	8,29	17,18	9,76	11,23
Gospodarstwa prywatne	11,64	20,45	12,35	14,31
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	8,44	17,53	11,03	12,29
dzierżawy osób fizycznych	12,42	24,79	18,92	19,73
dzierżawy spółek pracowniczych	6,23	17,10	9,86	10,75
dzierżawy pozostałe	8,65	15,50	9,24	12,90
Jednoosobowe spółki ANR	4,32	10,40	6,34	7,38
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	5,34	15,20	6,83	7,96
Wskaźnik rentowności aktywów ogółem	21,08	23,23	18,87	19,55
Gospodarstwa prywatne	22,22	20,03	20,32	20,17
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	19,30	25,46	16,65	17,89
dzierżawy osób fizycznych	18,09	20,51	14,68	12,60
dzierżawy spółek pracowniczych	19,67	19,50	16,48	17,04
dzierżawy pozostałe	19,44	20,28	17,70	19,54
Jednoosobowe spółki ANR	19,45	19,27	16,27	15,80
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	23,37	27,22	21,29	22,93
Wskaźnik rentowności kapitału własnego ogółem	14,93	29,16	12,04	14,76
Gospodarstwa prywatne	15,99	28,44	13,56	16,08
Gospodarstwa w dzierżawie, w tym:	22,40	43,88	18,82	22,80
dzierżawy osób fizycznych	27,72	36,80	22,84	17,62
dzierżawy spółek pracowniczych	22,83	40,21	18,52	20,61
dzierżawy pozostałe	19,21	50,78	17,52	25,83
Jednoosobowe spółki ANR	3,35	8,97	5,02	5,50
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	5,77	15,63	5,66	7,71

Źródło: obliczenia własne na podstawie Listy 300 za lata 2003-2006.

uczestniczących w Liście 300 była rentowna. Najwyższą rentowność zarówno działalności gospodarczej, aktywów, jak i kapitału własnego przedsiębiorstwa uzyskały w 2004 roku, czyli roku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Jest to określane jako tzw. efekt akcesji. Analiza uzyskanych wyników finansowych potwierdza, iż jak dotychczas pierwszy rok członkostwa był najkorzystniejszym, co wynikało z korzystnych dla rolnictwa warunków pogodowych oraz wdrożenia instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej, głównie systemu dopłat unijnych. W 2004 roku w mniejszym stopniu skorzystały z uproszczonego systemu dopłat unijnych spółki ANR jako gospodarstwa specjalistyczne i bardzo intensywne w porównaniu do jednostek w dzierżawie oraz prywatnych. W tym roku różnego rodzaju dotacje i dopłaty najwyższy odsetek stanowiły w przychodach gospodarstw w dzierżawie (9,1%) oraz prywatnych (8,2%), zaś najniższy w spółkach ANR (7,9%) [Guzewicz, Kulawik 2005]. Najniższe wielkości wskaźnika rentowności działalności gospodarczej obserwowano w 2003 roku, zaś rentowności aktywów i kapitału własnego w 2005 roku.

W latach 2003-2006 najkorzystniejsze wielkości wskaźnika rentowności działalności gospodarczej, obliczanego jako relacja wyniku finansowego brutto uzyskiwanego z działalności gospodarczej do sumy przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych, zanotowały gospodarstwa prywatne oraz w dzierżawie. Spośród jednostek w dzierżawie najwyższe wielkości tego wskaźnika osiągały gospodarstwa dzierżawione przez osoby fizyczne. Był on w roku 2003 wyższy o 6,7%, w 2004 – o 21,2%, a w 2005 roku aż o 53,2% w porównaniu z wskaźnikiem notowa-

nym w gospodarstwach prywatnych uczestniczących w „Liście 300” Najniższą wielkością wskaźnika rentowności działalności gospodarczej w analizowanym okresie charakteryzowały się jednoosobowe spółki ANR. Był on od 2,4 (w roku 2004) do 3 razy (w 2005 roku) niższy w porównaniu do przedsiębiorstw w dzierżawie osób fizycznych. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne uzyskiwały tylko nieznacznie korzystniejsze wyniki od spółek ANR. Oznacza to, iż właśnie rolnicze spółdzielnie produkcyjne i spółki ANR wyróżniały się wyraźnie niższą efektywnością realizowanych przychodów.

Wskaźnik rentowności aktywów, określający możliwości generowania wartości dodanej netto przez majątek przedsiębiorstwa, wykazywał znacznie mniejsze zróżnicowanie w porównaniu do wskaźnika rentowności działalności gospodarczej. Dotyczy to zarówno analizy w kolejnych latach, jak i porównań między poszczególnymi formami organizacyjno-prawnymi. W analizowanym okresie najwyższą efektywność zaangażowanego w przedsiębiorstwie majątku wykazywały rolnicze spółdzielnie produkcyjne, w których przeciętnie jedna złotówka aktywów wypracowywała 24 grosze wartości dodanej netto, zaś najmniejszą w jednoosobowych spółkach ANR, w których kształtowała się na poziomie około 18 groszy. W latach 2003-2006 najbardziej stabilny poziom, wynoszący 20% tego wskaźnika utrzymywały gospodarstwa prywatne. Wielkość tego wskaźnika wahała się w kolejnych latach, co utrudnia określenie kształtowania jego tendencji w czasie. Jednakże wskaźnik ten wykazuje tendencję malejącą wraz ze zwiększaniem powierzchni użytków rolnych, czyli efektywność gospodarowania majątkiem jest mniejsza w gospodarstwach dysponujących większym obszarem [Grontkowska 2004].

W latach 2003-2006 ujawniło się wyraźne zróżnicowanie wskaźnika rentowności kapitału własnego między analizowanymi formami organizacyjno-prawnymi. W przedsiębiorstwach sprywatyzowanych mieścił się w przedziale od 13,6 w 2003 roku do 28,4% w 2004 roku. W jednostkach w dzierżawie wahał się od 18,8 do 43,9%. Natomiast na najniższym poziomie obserwowano jego wielkość w jednoosobowych spółkach ANR (od 3,3 do prawie 9%) oraz rolniczych spółdzielniach produkcyjnych (od 5,7 do 15,6%).

PODSUMOWANIE

Gospodarstwa wielkoobszarowe są historycznie utrwalonym elementem polskiego rolnictwa. W ostatnich kilkunastu latach wskutek procesów dzierżawy i zakupu gruntów Skarbu Państwa wzrasta ich udział w strukturze obszarowej gospodarstw oraz ich rola w kształtowaniu nowoczesnego rolnictwa, wysokowydajnego i rentownego. Gospodarstwa te osiągają wysoką, konkurencyjną w skali europejskiej wydajność pracy, przy stosunkowo niewielkim zatrudnieniu.

W zakresie rentowności działalności gospodarczej przewagę wykazują jednostki w dzierżawie, niezależnie czy są realizowane przez osoby fizyczne, spółki pracownicze czy inne podmioty, oraz przedsiębiorstwa będące własnością prywatną (jednostki sprywatyzowane częściowo i całkowicie), natomiast w zakresie rentowności aktywów przewagę wykazują rolnicze spółdzielnie produkcyjne, chociaż różnice między formami organizacyjno-prawnymi nie są istotne. W latach 2003-2006 ujawniło się wyraźne zróżnicowanie wskaźnika rentowności kapitału własnego, który był najwyższy w przedsiębiorstwach sprywatyzowanych i w dzierżawie, natomiast najniższy jego poziom osiągały jednoosobowe spółki ANR oraz rolnicze spółdzielnie produkcyjne.

LITERATURA

- Dzun W. 2005: Państwowe gospodarstwa rolne w procesie przemian systemowych w Polsce. IRWiR PAN, Warszawa.
- Franc J. 2003: Struktura kapitału a procesy rozwojowe przedsiębiorstw rolniczych. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Grontkowska A. 2004: Sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw wielkoobszarowych w latach 1995-2002. *RNR*, Seria G, T. 91, z. 2.
- Guzewicz W., Kagan A., Osuch D., Zdzieborska M. 2005: Wyniki produkcyjno-ekonomiczne wielkoobszarowych gospodarstw powstałych z majątku byłych pgr (lata 2001-2004 i zamierzenia na rok 2005). IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Guzewicz W., Kulawik J., 2005: Bardzo dobry rok. *Nowe Życie Gospodarcze*, 22, dodatek.
- Guzewicz W., Osuch D., Zdzieborska M. 2004: Wyniki produkcyjno-ekonomiczne wielkoobszarowych gospodarstw powstałych z majątku byłych pgr (lata 2000-2003 i zamierzenia na rok 2004). IERiGŻ, Warszawa.
- Guzewicz W., Prowęcka M., Żarska A. 1995: Wyniki produkcyjno-ekonomiczne wielkoobszarowych gospodarstw powstałych z majątku byłych pgr (lata 1991-1994 i zamierzenia do roku 1996). IERiGŻ, Warszawa i lata następne.
- <http://www.anr.gov.pl/pl/article/55602> pobrano 8.10.2007
- http://www.farmer.pl/fakty/polska/gorszy_rok,e1af1068aef1426ca239.html pobrano 8.10.2007.
- Jarka S. 2004: Restrukturyzacja państwowych przedsiębiorstw rolniczych. Szanse i ograniczenia. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Kapelko G. 2008: Ponad 103 tys. ha – sprzedaż w 2007 r. [<http://www.anr.gov.pl>].
- Nowe Życie Gospodarcze* dodatek do 20/2004; dodatek do 22/2005; dodatek 22/2006, dodatek 23/2007. Raporty z działalności AWRSP za lata 1992-2006.

Anna Grontkowska

THE LEGAL AND ORGANIZATION FORM VS EFFECTIVENESS OF LARGE
AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

The paper aims to analyze the changes that took place in the large area agricultural enterprises which participated in the "Ranking of 300 the best agricultural enterprises" in the period 2003-2006. There were analyzed changes in land and labour use, labour efficiency and profitability of economic activity as well as profitability of assets and profitability of own capital. The analyzed enterprises were of different legal forms: private, leased, joint companies, one-man companies of Agency of Agricultural Property and cooperatives. The paper argues that the large area enterprises obtained high effectiveness of labour having low level of employment. With regard to the profitability of economic activity the best were leased and private enterprises, while the best profitability of assets showed the cooperatives. The profitability of own capital differ between the entities of different legal form. In the privatized entities it reached from 13,6% in the year 2003 to 28,4% in the year 2004. Accordingly in the leased farms it ranged from 18,8% to 43,9%. The lowest level of this ratio was observed in one-men companies and cooperatives.

Adres do korespondencji:
dr inż. Anna Grontkowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (0 22) 593 42 40
e-mail: anna_grontkowska@sggw.pl